

АГРАРНА ПОЛІТИКА ТА СІЛЬСЬКИЙ РОЗВИТОК

УДК 631.115.8:338.435

МІСЦЕ І РОЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

М. М. Тимошенко

e-mail: info@zhatk.zt.ua

Житомирський агротехнічний коледж,
вул. Покровська, 96, Житомир, 10031, Україна

Досліджено сучасний рівень, здійснено оцінку тенденцій та проаналізовано стан розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів зони Полісся Волинської області. На прикладі окремого кооперативу ідентифіковано основні проблеми господарювання та виокремлено шляхи їх вирішення. Обґрунтовано необхідність розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації як пріоритетного напрямку розвитку сільських територій досліджуваного регіону. Доведено доцільність посилення ролі кооперації у забезпеченні комплексного, багатофункціонального сільського розвитку.

Ключові слова: сільський розвиток, сільські території, сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, багатофункціональність.

Постановка проблеми

Трансформації аграрного сектора, які відбулися в Україні за останні роки, дали змогу збільшити валове виробництво сільськогосподарської продукції, проте не сприяли соціально-економічному розвитку сільських територій та підвищенню рівня життя сільського населення. Тому, стратегічною метою економічної і соціальної політики на селі нині має стати забезпечення комплексного, багатофункціонального сільського розвитку [5]. В умовах необхідності покращання економічної захищеності селян та переходу до інклюзивної моделі розвитку села актуалізується проблема активізації теоретичних і практичних досліджень, що встановлюють рівень впливу обслуговуючої кооперації на сільський розвиток. Зважаючи на це, формування системи сільськогосподарської обслуговуючої кооперації визначено іманентною складовою аграрної політики в умовах ринкової трансформації національної економіки [6]. Вирішення поставленого завдання можливе за умови впровадження системи науково обґрунтованих і взаємопов'язаних соціально-економічних та організаційно-управлінських заходів, що матимуть вагомий вплив на сільський розвиток і забезпечать його багатофункціональність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вагомий внесок у розвиток сучасної теорії і практики обслуговуючої кооперації зроблено вітчизняними економістами-аграрниками: П. Березівським, Ф. Горбоносом, М. Гриценком, В. Заліском, В. Зіновчуком, О. Крисальним, Д. Крисановим, М. Маліком, О. Могильним, Л. Молдаван, О. Пантелеймоненком, В. Цимбалом та іншими. Взявши до уваги фундаментальну монографію В. Зіновчука про організаційно-економічні основи сільськогосподарської кооперації, поділяємо думку автора про те, що крім визнання неприбуткового статусу кооперативної організації, необхідним є формування ставлення до кооперативів з боку суспільства як до унікальних організацій самопомогі і самоврядування на сільських територіях [3, с. 268]. В контексті тематики даної публікації, варто відмітити одне з останніх досліджень П. Березівського, в якому наведено «наукове обґрунтування напрямів розвитку кооперативних формувань на основі їх відповідності суті кооперативного підприємництва і міжнародним принципам кооперації», щоправда його міркування проводилися виключно для сільських територій Львівської області [1]. Зокрема, цікавими є наукові розробки В. Заліска, який здійснив аналіз залежності рівня кооперативізації сільськогосподарського вироб-

ництва та стану економічної безпеки сільських територій [2, с. 363]. Незважаючи на велику кількість і різноплановість проведених досліджень, окремі питання, пов'язані з обґрунтуванням ролі обслуговуючої кооперації у забезпеченні сільського розвитку Західного Полісся залишаються недостатньо вивченими, що й обумовило вибір на пряму дослідження.

Мета і методика дослідження

Метою даного дослідження є визначення місця і ролі сільськогосподарської обслуговуючої кооперації у забезпеченні сільського розвитку на прикладі Західного Полісся України. Теоретичною та методологічною основами дослідження були діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення економічних процесів; законодавчі, нормативні акти, наукові розробки та публікації вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. В процесі досягнення мети використовувались такі методи та прийоми дослідження: *абстрактно-логічний* (теоретичні узагальнення та формування висновків); *економіко-статистичний* (прийоми – *статистичного спостереження, порівняння, табличний*) – з метою оцінки сучасного стану функціонування СОК; *монографічний* – для характеристики господарської діяльності окремих сільськогосподарських кооперативів; *аналізу і синтезу* – для визначення проблем, що стримують розвиток обслуговуючої кооперації в Західному

Поліссі. Інформаційними джерелами дослідження були відповідні положення законодавчих і нормативних актів України, офіційні матеріали Департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації, Головного управління статистики у Волинській області, інформаційні ресурси світової комп'ютерної мережі *Інтернет*.

Результати дослідження

В результаті аналізу проведених досліджень [8, 9], визначено, що в зоні Західного Полісся існують історичні, соціально-психологічні та організаційно-економічні передумови для успішної діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як однієї з найбільш перспективних складових інфраструктури аграрного ринку, що покликана задовольняти економічні та соціальні інтереси дрібних товаровиробників.

У Волинській області станом на 01.01.2016 р. зареєстровано 29 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК), з них 22 – багатофункціональні, 4 – заготівельно-збутові, 1 – переробний та 2 – інші. Функціонує 15 обслуговуючих кооперативів, які надають послуги із обробітку землі, посіву зернових, овочів, посадки картоплі, обмолоту зернових, переробки зерна на корм тваринам, заготівлі та реалізації сільськогосподарської продукції, в тому числі молока (табл. 1).

Таблиця 1. Основні характеристики СОК, які знаходяться в зоні Полісся Волинської області

№	Назва сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу, юридична адреса та місцезнаходження	Основні види економічної діяльності за КВЕД	Види економічної діяльності, за якими кооператив працює
1	2	3	4
1.	«Світанок» Камінь-Каширський р-н, с. Грудки	01.41.0 Надання послуг у рослинництві, облаштування ландшафту	надання послуг з обробітку землі, транспортні послуги
2.	«Старогутівський» Старовижівський р-н, с. Стара Гута	01.41.0 Надання послуг у рослинництві, облаштування ландшафту	надання послуг з обробітку землі, послуги з переробки зерна на корм тваринам
3.	«Барвінок» Шацький р-н, с. Самійличі, вул. Молодіжна, 14	01.41.0 Надання послуг у рослинництві, 01.42.0 Надання послуг у тваринництві, крім ветеринарних послуг, 85.20.0 Ветеринарна діяльність	надання послуг із заготівлі молока, штучному осіменінню
4.	«Благовіст» Маневицький р-н, с. Четвертня	01.62. Допоміжна діяльність у тваринництві	заготівля та реалізація молока

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4
5.	«Датинська криниця» Ратнівський район, с. Датинь	01.62 – допоміжна діяльність у тваринництві, 01.61 – допоміжна діяльність у рослинництві, 46.33 – оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами	послуги по обробітку землі, заготівля кормів
6.	«Скарби Тура» Ратнівський район, с. Тур	01.61 – допоміжна діяльність у рослинництві, 01.30 – відтворення рослин, 01.62 – допоміжна діяльність у тваринництві	послуги з виробництва та фасуванні дерев'яних паливних брикетів
7.	«Надія» Шацький р-н, с. Пулемець	знаходиться в стадії ліквідації	

Джерело: складено за даними Департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації.

В зоні Полісся реально функціонуючими є 6 обслуговуючих кооперативів, з яких 2 створено у 2015 р. в рамках проекту «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – III». Варто відзначити розвиток СОК «Барвінок» Шацького району, який був створений у 2006 р., за сприяння проекту міжнародної благодійної фундації «Хайпфер Прожект Інтернешнл» (табл. 2). Кооператив визнано показовим молочарським сільськогосподарським обслуговуючим

кооперативом області та надано державну фінансову підтримку у 2009 р. у розмірі 240 тис. грн. СОК «Барвінок» нараховує 64 члени, які утримують 48 корів. На даний час кооператив здійснює заготівлю молока від власників особистих селянських господарств на території 5 сільських рад Шацького та Любомльського районів. Станом на 01.01.2016 р. заготовлено і здано 314,4 т молока.

Таблиця 2. Основні показники функціонування СОК «Барвінок» Шацького району Волинської області у 2015 р.

№ з/п	Показники	2015 р.
1.	Кількість членів кооперативу, осіб	64
2.	Кількість працюючих в СОК, осіб	4
3.	Отримано за рік фінансової підтримки з місцевого бюджету, тис. грн	0,70
4.	Обсяг сплачених податків, зборів, тис. грн	32,9
5.	Розмір пайового фонду, тис. грн	2
6.	Наявність основних засобів, тис. грн	240
7.	Наявність активів на початок року, тис. грн	241
8.	Отримано коштів від реалізації продукції, надання послуг, тис. грн	821,3
9.	Кількість поголів'я ВРХ у членів СОК, голів	51
	- у тому числі корів, голів	48
10.	Кількість поголів'я свиней у членів СОК, голів	106
11.	Обсяг реалізованої через СОК продукції, виробленої членами, тонн	314,4
12.	Канали і виручка від збуту продукції, тис. грн	
	- переробним підприємствам	801,9
	- об'єктам соціальної сфери	15,2

Джерело: складено за даними Департаменту агропромислового розвитку Волинської облдержадміністрації.

Крім того, кооператив надає послуги з помолу зерна, придбання насінневого матеріалу, мінеральних добрив та штучного осіменіння корів. Між кооперативом та районним відділом освіти щороку укладаються договори про постачання молока в шкільні заклади Шацького району.

Основними проблемами функціонування засновники кооперативу вважають обмеженість доступу до фінансових ресурсів та недостатність державної підтримки розвитку.

СОК об'єднують дрібних товаровиробників і залучають їх до процесів вертикальної інтеграції,

надаючи можливість отримувати прибутки не лише від сільськогосподарського виробництва, а й від наступних стадій руху виробленої ними продукції: заготівлі, зберігання, передпродажної обробки, продажу. Однак, самим селянам наразі створити матеріально-технічну базу неможливо, тому партнерами виступають проекти міжнародної транскордонної діяльності, область, райони. В рамках проекту «*Місцевий розвиток, орієнтований на громаду – III*» обслуговуючим кооперативам «Датинська криниця» (обробіток землі, заготівля кормів), «Скарби Тура» (послуги по фасуванні дерев'яних паливних брикетів) Ратнівського району та «Бортнів – Екопродукт» (обробіток ґрунту в тепличному господарстві), «Риковичі Агро Продукт» (послуги з переробки та фасування зерна) Іванічівського району передбачено на закупівлю обладнання кожному по 40 тис. дол. США, в т. ч. співфінансування з обласного бюджету.

Обслуговуючий кооператив «Датинська криниця», який знаходиться в Ратнівському районі і відноситься до зони Полісся, створений в рамках вище вказаного проекту. Кооператив наразі уклав договір на придбання обладнання, відповідно до виділеного I траншу коштів ЄС в сумі 25 тис. дол. США, а саме: трактор «Беларусь-892», косарку роторну, картоплесаджалку, агрегат ґрунтообробний, плуг, граблі-ворошилки, відвал лопати. Із даного переліку наразі придбано трактор та косарку роторну. Співфінансування з обласного та районного бюджетів становить 88,4 тис. грн. За ці кошти планують придбати дискову борону та картоплезбиральний агрегат. Кооператив нараховує 19 членів, які мають в обробітку до 40 га землі. Основна мета кооперативу – об'єднання товаровиробників у СОК, що дасть змогу отримувати якісні послуги за мінімальними цінами. Голова кооперативу – Мельник Олександр Олексійович, має сільськогосподарську освіту і глибоко переконаний у необхідності розвитку кооперації на селі. Кооператив буде займатися наданням послуг з обробітку ґрунту з вирощування картоплі, квасолі та гарбузів. Нині кооператив надає послуги по косінню трави власним членам за ціною 6 грн за сотку, в той час як вартість такої послуги у місцевих фермерів – 12 грн. Вищенаведене вказує на непересічне значення обслуговуючої кооперації для забезпечення сільського розвитку регіону: забезпечується продуктивна зайнятість, зростають доходи селян та

їх життєвий рівень, покращується соціально-економічний розвиток сільських територій регіону.

Слід зазначити, що в «Комплексній програмі розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2016–2020 роки», затвердженій рішенням Волинської обласної ради від 10.03.2016 № 3/23, з метою поліпшення технічної оснащеності СОК та модернізації й оновлення їх матеріально-технічної бази, передбачено: часткове відшкодування вартості холодильного, пакувального, сортувального, сушильного, технологічного та допоміжного обладнання з переробки плодоовочевої продукції (2000,0 тис. грн з обласного та місцевого бюджетів) та часткове відшкодування вартості техніки та/або обладнання вітчизняного виробництва (1800,0 тис. грн) [4]. Проте, для того щоб сільськогосподарські кооперативи змогли стати дійсно рушійною силою аграрного сектора Волині, потрібно, перш за все, забезпечити якісну рекламну кампанію кооперативної ідеї та обізнаність сільських жителів у соціально-економічних можливостях вітчизняної кооперації. Об'єднання сільгоспвиробників у сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кооперативні об'єднання сприяє Закон України 652-VIII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій», яким сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи віднесені до неприбуткових організацій [7]. Це дасть змогу розширити фінансування їх створення та діяльності з різних джерел, у тому числі за рахунок проектів транскордонного співробітництва. В контексті даного дослідження, варто підтримати Заліска В.Д., який вважає, що вітчизняна обслуговуюча кооперація має гармонічно інтегруватися у загальну стратегію розвитку сільських територій, оскільки це самобутня, з глибоким історичним корінням, соціально орієнтована система, яка може стати локомотивом економіки України [2, с. 364–365].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Вважаємо, що подальше створення обслуговуючих кооперативів дасть змогу не лише захистити інтереси дрібних сільськогосподарських товаровиробників Західного Полісся шляхом вирішення питань переробки і збуту сільськогосподарської продукції, постачання мінеральних добрив, насіння, сільгосптехніки, технічного обслуговування тощо, а й забезпечить

сільський розвиток регіону. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, які функціонують на території Західного Полісся, запобігають вилученню доходів із сектора аграрного виробництва в посередницькі комерційні структури, які з ним не пов'язані. Надаючи своїм членам послуги за собівартістю, кооперативи сприяють нарощенню їх економічного потенціалу, поліпшенню умов господарювання, стимулюють до збільшення випуску товарної продукції, покращують добробут селян та соціально-економічний розвиток села. Тому саме сільськогосподарська обслуговуюча кооперація, яка направлена на захист економічних та соціальних інтересів сільських мешканців, є перспективним напрямом розвитку сільських територій зони Полісся Волині.

Перспективами подальших досліджень у даному науковому напрямі є обґрунтування диверсифікації джерел формування фінансових ресурсів сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів задля забезпечення сільського розвитку досліджуваного регіону.

Література

1. Березівський П. Кооперація у розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / П. Березівський // Аграрна економіка. – 2013. – № 1 – 2. – Т.6. Режим доступу: http://arhive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ae/2013_1-2/files/13berprct.pdf.
2. Заліско В. Д. Сільські території України : стратегічні пріоритети розвитку в контексті зміцнення економічної безпеки : [монографія] / В. Д. Заліско ; Національний університет ДПС України. – Ірпінь : НУДПСУ, 2014. – 502 с.
3. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Логос, 2001. – 380 с.
4. Комплексна програма розвитку агропромислового комплексу Волинської області на 2016–2020 роки», затверджена рішенням Волинської обласної ради від 10.03.2016 № 3/23 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agrovoly.com/program.php?news=739>.
5. Концепція розвитку сільських територій : проект // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minagro.gov.ua/apk?nid=10183>.
6. Малік М. Й., Зіновчук В. В. Кооперативні відносини в аграрному секторі // Сучасна аграрна

політика України: проблеми становлення / За ред. П. Т. Саблука, В. В. Юрчишина. – К.: ІАЕ, 1996. – С. 363–386.

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування неприбуткових організацій: Закон України №652-VIII від 17 липня 2015 р. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon3.rada.gov.ua/laws/show/652-19.

8. Соколова А. О. Історичні аспекти становлення та перспективи розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на Волині / А. О. Соколова, Н. В. Дудченко // Продуктивність агропромислового виробництва науково-практичний збірник (економічні науки). – 2013. – № 23. – С. 48–52.

9. Соколова А. О. Роль сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в розвитку господарств населення Волинської області / А. О. Соколова, Н. В. Дудченко, К. С. Пахольчук // Вісник ЖНАЕУ. – 2012. – № 1 (30). – Т. 2. – С. 53–63.

THE PLACE AND ROLE OF AGRICULTURAL SERVICING CO-OPERATIVES IN PROVIDING OF RURAL DEVELOPMENT: REGIONAL ASPECT

M. Tymoshenko

e-mail: info@zhatk.zt.ua,

Zhytomyr Agrotechnical College,

Pokrovskaya str, 96, Zhytomyr, 10031, Ukraine

The modern level has been studied, the tendencies have been assessed and the state of development of agricultural servicing cooperatives in the Polissya zone of the Volyn region has been analyzed. On the example of a separate cooperative, the main problems of management were identified and ways of their solution were identified. The necessity of development of agricultural serving cooperation as a priority direction of development of rural territories of the investigated region is substantiated. The expediency of strengthening the role of cooperation in providing integrated, multifunctional rural development is proved.

Keywords: rural development, rural territories, agricultural servicing cooperation, multifunctionality.

**МЕСТО И РОЛЬ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ
ОБСЛУЖИВАЮЩИХ КООПЕРАТИВОВ
В ОБЕСПЕЧЕНИИ СЕЛЬСКОГО РАЗВИТИЯ:
РЕГИОНАЛЬНЫЙ АСПЕКТ**

Н. М. Тимошенко

e-mail: info@zhatk.zt.ua,

Житомирский агротехнический колледж,
ул. Покровская, 96, Житомир, 10031, Украина

*Исследован современный уровень,
осуществлена оценка тенденций и
проанализировано состояние развития
сельскохозяйственных обслуживающих
кооперативов зоны Полесья Волынской области.*

*На примере отдельного кооператива
идентифицированы основные проблемы
хозяйствования и выделены пути их решения.
Обоснована необходимость развития
сельскохозяйственной обслуживающей кооперации
как приоритетного направления развития
сельских территорий исследуемого региона.
Доказана целесообразность усиления роли
кооперации в обеспечении комплексного,
многофункционального сельского развития.*

Ключевые слова: сельское развитие, сельские
территории, сельскохозяйственная
обслуживающая кооперация,
многофункциональность.